

Det svåra BNP-begreppet

BOKANMÄLAN

BNP hör till de mest brukade – och missbrukade – begreppen i den ekonomisk-politiska debatten. Dessutom är det långt ifrån självklart vad som ska ingå i begreppet när man lämnat modellvärldens symbol Y och konfronteras med verklighetens gränsdragnings- och källproblem. Och hur ska man *i praktiken* hantera kvalitets- och prisförändringar? Det finns mängder av intressanta frågor – de flesta välkända och utan självklara svar – som Diane Coyle diskuterar i *GDP: A Brief but Affectionate History*.

Boken är i stort sett historiskt uppbyggd med en parallell behandling av synen på begreppet och den empiriska bilden. Kapitelrubrikerna är inte helt adekvata, men i princip täcker det långa första kapitlet tiden från 1600-talsekonomen William Petty till andra världskriget. De följande fyra kapitlen behandlar tiden från 1945 till våra dagar, medan det sjätte innehåller framtidsspekulationer, där författaren bl a pekar på vilka svårigheter det blir att tillämpa ett begrepp som har utvecklats för en varuekonomi på en diffus tjänsteekonomi. Som så ofta bidrar den historiska ansatsen till en bättre förståelse för det nutida synsättet.

I Adam Smiths BNP, eller snarare NNP- eller NNI-liknande begrepp, inkluderades bara varor, ett synsätt som återfinns hos Marx ett sekel senare och i socialistländernas nationalräkenskaper på 1900-talet. Om man sätter samhällets realkapital i centrum, och definierar detta realkapital som den existerande stocken av konsumtions- och produktionsvaror, blir Smiths hållning begriplig. Varuproduktionen, men inte skåde-

spelares, frisörers och advokaters tjänster, blir flöden till samhällets realkapital och därför det som räknas.

Alfred och Mary Paley Marshall utmanade ett drygt sekel senare det Smithska synsättet – som för övrigt hade kritiker redan bland klassikerna – och ville i ett lands totala produktion räkna in även tjänster, och den ansatsen är nu den etablerade. Men i ett avseende skilljer sig det nutida synsättet från Marshall. För Marshall var det självklart att dra värdeminskningen, som följer av förslitningen av realkapitalet, från värdet av bruttoproduktionen ”innan den sanna inkomsten” kunde fastslås (Marshall 1961, s 523). Bruttobegreppet var ointressant för Marshall. Även i den klassiska svenska studien av Lindahl m fl (1937) är det nettobegreppet som står i centrum.

Andra världskriget brukar betraktas som vattendelaren då bruttobegreppet slog igenom. NNP är visserligen en bättre indikator än BNP på ekonomins varaktiga konsumtionsmöjligheter, eftersom det som krävs för att hålla realkapitalstocken oförändrad har dragits ifrån vid NNP-beräkningen. Men just under kriget, som ju förväntades vara tillfälligt, var det snarare den kortsiktiga produktionsförmågan som blev intressant, och med traditionens makt har koncentrationen på BNP bestått (Sandelin 2014, s 24).

Coyle ger en alternativ beskrivning. Tidigare var den offentliga sektorn betydligt mindre, och dess utgifter för varor och tjänster sågs ofta inte som en del av nationalinkomsten. ”Att betala för krig, eller för rättssystemet, sågs snarare som ett nödvändigt ont, som minskade nationalinkomsten, än som ett positivt bidrag till ekonomin” (s 119, egen övers). Så ”att betala för andra världskriget var en utlösande faktor för den moderna BNP-definitionen” (s 119, egen övers), för nu hade de offentliga ut-

Diane Coyle: *GDP: A Brief but Affectionate History*, Princeton University Press, 2014, 159 sidor, ISBN 978-0-691-15679-8.

gifterna blivit för stora att negligera, och stabiliseringspolitiska idéer som hade börjat gro på 1930-talet gjorde det naturligt att ta hänsyn även till offentliga utgifter. Även om detta förklarar en del av den nutida synen, förklarar det inte varför det skulle ha blivit intressantare med ett begrepp där inte värdet av kapitalförslitningen har dragits ifrån.

BNP-principerna utformades ursprungligen med fysiska varor i centrum, dvs produkter som det är jämförelsevis lätt att mäta. Men sådan produktion spelar relativt sett allt mindre roll i ekonomin. Till bokens förtjänster hör att den ägnar ordentlig uppmärksamhet åt vad detta betyder, eller borde betyda, för nationalräkenskaperna. Hit hör inte bara länge diskuterade frågor som mätningen av sjukvårdstjänster. Hur ska man t ex se på kostnadsfria aktiviteter på nätet som Googlesökning och Facebookanvändning, som dessutom ofta sker i

det växande gränslandet mellan arbete och privata aktiviteter? Och ”skivindustrins musikförsäljning har avtagit i penningtermer, men det lyssnas nästan säkert mer på musik snarare än mindre” (s 130, egen övers). Hur bör sådant hanteras i nationalräkenskaperna? Coyles bok inbjuder till eftertanke.

Bo Sandelin

Seniorprofessor, Institutionen för nationalekonomi med statistik, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

REFERENSER

Lindahl E, E Dahlgren och K Kock (1937), *National Income of Sweden 1861–1930*, Stockholm Economic Studies, nr 5a, P S King & Son, London.

Marshall, A (1890), *Principles of Economics*, nyutgåva 1961, 9:e (Variorum) utgåvan, Macmillan, London.

Sandelin, B (2014), *Vad är BNP?*, Studentlitteratur, Lund.